

МІТ

методист світ
радість мир
щирість життя
крила
мир
кава
школа
успіх
добробут
задоволення

діяльність
шоколад
розум
дім
ранок
пісня
розвиток
професіоналізм
знання перемога

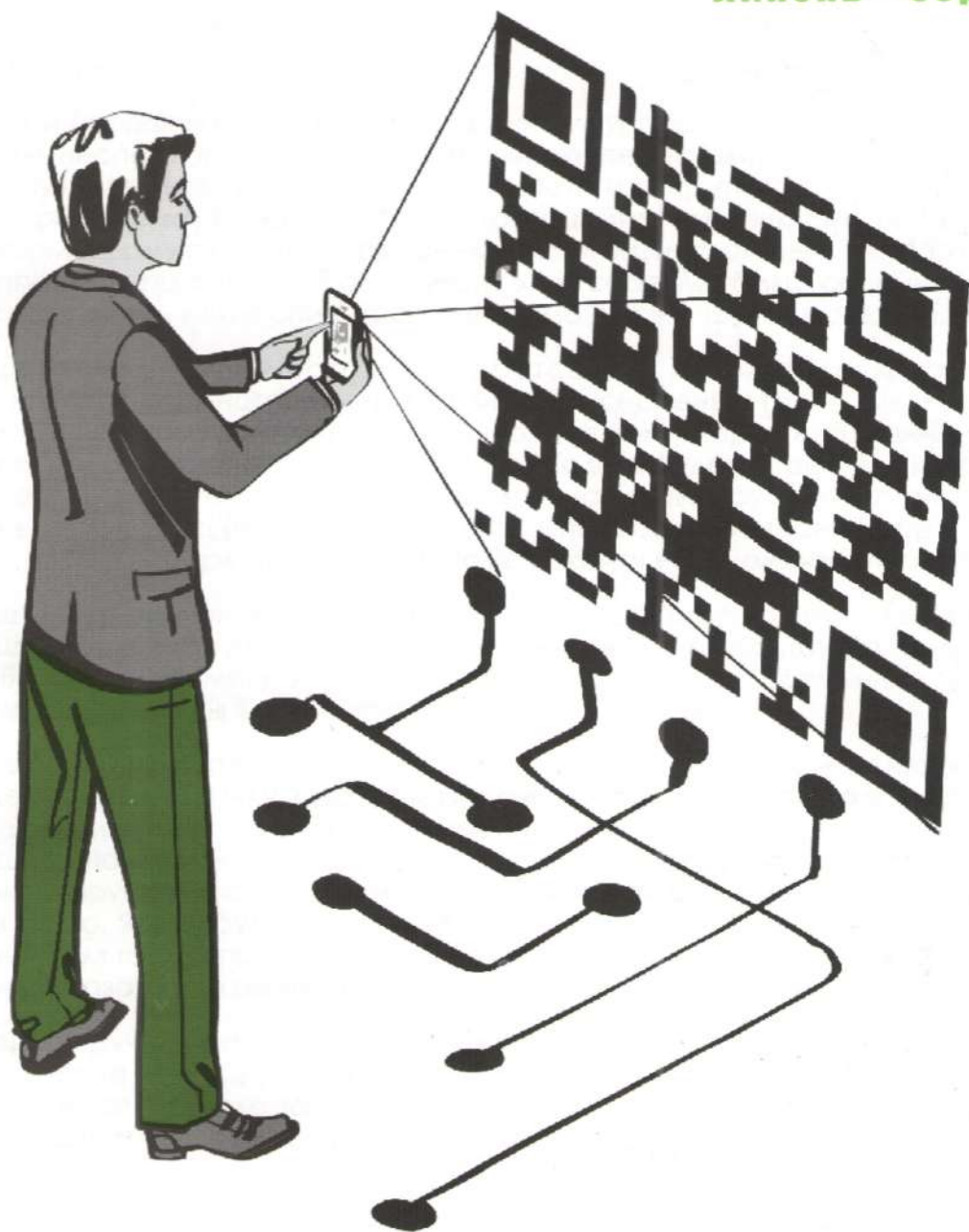
українасамобутність
методичнаслужба
українасвітпрекрасний
власнагідністьлюдини
муза
крила
успіх
ранок
земля
легко
весна
квіти
місто
смак
дякую
зірка
книга
файно
розум

у галузі освіти

ВИДАЄТЬСЯ ІЗ СІЧНЯ 2012 РОКУ 1 РАЗ НА МІСЯЦЬ

ДЛЯ КЛЮЧОВИХ ЛЮДЕЙ ОСВІТИ

№ 7—8 (103—104),
липень—серпень 2020

QR-КОД:

як створити, зчитати, налаштувати

ЗГУРТУВАННЯ КОЛЕКТИВУ НА ЗАСАДАХ
ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА:

засідання МО

Т

О

П

М

РОБОТА З ПЕДАГОГАМИ

4 ТЕХНОЛОГІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ

Професійний розвиток педагога. Семінар-тренинг

18 ЗГУРТУВАННЯ КОЛЕКТИВУ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Психологічний супровід засідання методичного об'єднання вихователів ЗДО

МАЙСТЕРНЯ МЕТОДИСТА

26 ПАРТНЕРСТВО ШКОЛИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Можливості формування здорового способу життя в молодіжному середовищі

52 ПРИРОДА ЯК ЦІННІСТЬ

Аналіз сектору екологічної та кліматичної освіти в Україні

ПРИРОДА ЯК ЦІННІСТЬ

Аналіз сектору екологічної та кліматичної освіти в Україні

Ірина САНКОВСЬКА,
викладачка кафедри
методики та психології
дошкільної і початкової
освіти Інституту
післядипломної
педагогічної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Сучасні вітчизняні та міжнародні документи з питань екологічної освіти та виховання визначають необхідність формування навичок екологічно доцільної поведінки, сумісних зі сталим розвитком, вимагають від людини узгоджувати свою діяльність відповідно до законів природи, долати споживацьке ставлення до неї та свідомо обмежувати власні потреби. Екологічна освіта повинна спрямовуватися на формування екологічної культури всіх верств населення України, екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

Головними складниками системи екологічної освіти та виховання мають бути її формальна й неформальна частини, форми й методи яких різні, а мета одна: різнобічна підготовка громадян, здатних визначати, розуміти й оптимально вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань, здорового глузду, загальнолюдських досвіду й цінностей.

Екологічна освіта на міжнародному рівні

Обговорення терміну «екологічна освіта» на міжнародному рівні розпочалось в 60-ті роки і було пов'язане зі зростанням усвідомлення світовою спільнотою екологічних проблем. Значну роль відіграли в цьому міжнародні конференції з екологічної освіти ЮНЕСКО в 1968 році у Парижі, ООН у 1972 році в Стокгольмі (задекларувала зв'язок між освітою і станом природи), у 1975 році у Белграді (з'явилась Міжнародна програма екологічної освіти), у Тбілісі (1977) та Москві (1987). Вплинули ці заходи на закладення теоретичних основ екологічної освіти та активізацію наукових досліджень після прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у 1982 році «Всесвітньої хартії природи», у якій сказано про відповідальність кожної країни за збереження природи для теперішнього та майбутніх поколінь.

У матеріалах Міжнародної програми екологічної освіти Белградської конференції задекларовано такі основні положення екологічної освіти:

- будь-яке життя самоцінне, унікальне і неповторне;
- людина відповідальна за все живе;
- природа була і завжди буде сильнішою за людину. Вона вічна і безкінечна. Основою взаємовідносин із природою має стати взаємодопомога, а не протистояння;
- чим різноманітніша біосфера, тим вона стійкіша;
- сформований у масовій свідомості протягом багатьох років антропоцентричний тип свідомості повинен бути витіснений новим баченням світу — екоцентричним.

Оцінка кризової екологічної ситуації

Формування ставлення особистості до природи як до цінності незалежно від можливості чи неможливості практичного використання її об'єктів — одне із сучасних завдань екологічного виховання. Екологізація свідомості особистості передбачає не лише усвідомлення самоцінності природи і її ролі для людини, а й оцінку кризової екологічної ситуації.

Саме тому Концепція екологічної освіти України базується на вирішенні вказаних завдань із формування екологічної культури всіх верств населення:

- формування усвідомлення безперспективності технократичної ідеї розвитку й необхідності зміни її на екологічну, яка базується на розумінні єдності всього живого й неживого в складно-організованій глобальній системі гармонійного співіснування й розвитку;
- розвиток особистої відповідальності за стан довкілля, уміння прогнозувати особисту діяльність і діяльність інших людей та колективів;
- формування розуміння необхідності узгодження стратегії природи і стратегії людини на основі ідеї універсальності природних зв'язків та самообмеженості, подолання споживацького ставлення до природи.

ВАЖЛИВО

На жаль, в Україні зволікають із прийняттям Концепції сталого (збалансованого) розвитку та оновленням Концепції екологічної освіти України. Донині екологічна освіта України продовжує базуватись на засадах підходу до природи, як до невичерпного ресурсу.

Сучасна екоосвіта, її необхідність та неперервність

Зміст неперервної екологічної освіти та виховання включає дві ланки — формальну і неформальну. До першої ланки відноситься загальна система освіти: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна освіта. Друга ланка — має просвітній характер, формує екологічну свідомість і культуру населення (засоби масової комунікації, громадські екологічні організації, церкви, просвітні об'єднання, партії тощо).

Неперервна екологічна освіта передбачає організацію виховання і навчального процесу від дитинства до глибокої старості. Спочатку це дошкільня — найперший рівень, коли головну роль відіграє родинне виховання. Потім — загальна середня екологічна освіта, під час якої продовжується і поглиблюється процес екологічного світосприйняття. За особливостями форм та методів освіти з врахуванням віку дітей, обсягу та рівня їх шкільних знань, шкільна освіта охоплює три рівні: початковий (1—4-ті класи), основний (5—9-ті класи) та старших класів (10—12-ті класи).

Середня професійна екологічна освіта має базуватися на змісті, формах та методах шкільної екологічної освіти та враховувати особливості впливу на довкілля конкретних галузей народного господарства.

Вища екологічна освіта спрямована на завершення формування екологічної культури фахівців за різним фахом і забезпечує підготовку спеціалістів із профільною вищою екологічною освітою чотирьох рівнів.

Післядипломна екологічна освіта забезпечує неперервність екологічної освіти та включає систему підвищення кваліфікації та перепідготовки службовців, керівників і працівників підприємств, організацій, а також підготовку фахівців-екологів найвищої кваліфікації на базі провідних ВНЗ. Інтеграція України у європейський науково-технологічний та конкурентний простір зумовлює потребу у формуванні реалістичної моделі сталого розвитку, що має спиратися на сучасні наукові дослідження та досягнення, для

Ефективним засобом формування екологічної культури є екологізація шкільної освіти, яка передбачає включення екологічних аспектів, що пов'язані з основним матеріалом, до складу практично всіх навчальних дисциплін.

Екологічна освіта в закладі загальної середньої освіти може бути реалізована за трьома моделями — однопредметною, багатопредметною і змішаною.

утвердження екологічної етики, культури, гармонізованих знань, зрештою, мудрого суспільства. На жаль, в Україні зводяться із прийняттям Концепції сталого (збалансованого) розвитку (проект від 2017 р.), оновленням Концепції екологічної освіти України (2001 р.), розробленням та прийняттям Концепції освіти для сталого (збалансованого) розвитку. Донині екологічна освіта України продовжує базуватись на засадах підходу до природи, як до невичерпного ресурсу без врахування катастрофічних наслідків такого підходу. А ці наслідки вже призвели до незворотних змін і потребують докорінної перебудови підходів до формування як загальних засад екологічної освіти, так і до підготовки «екологів-професіоналів» для всіх ланок і систем господарювання.

Нова українська школа. Наскрізнi лiнii

Наріжними каменями Нової української школи є наскрізнi лiнii. Це — 4 надпредметні теми, iнтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів. Їх мета — «сфокусувати» увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників зрештою усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, увиразнити ключові компетентності.

Для наскрізної лiнii «Екологічна безпека та сталий розвиток» — це формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства. Інші наскрізнi лiнii — «Громадянська відповідальність», «Підприємливість і фінансова грамотність» та «Здоров'я і безпека» також є дотичним до теми нашого дослідження. Потрібно враховувати також і нелегкий процес формування 11 ключових компетентностей, які містяться в Державному стандарті освіти і готують підґрунтя для здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Основою для створення навчально-виховних програм для дітей дошкільного віку в Україні є Базовий компонент дошкільної освіти. У програмі сконцентровані державні вимоги до освіченості та вихованості дошкільників. Сфера «природа» за Базовим компонентом передбачає формування в дітей ціннісної змістовної спрямованості на екологічно доцільну поведінку та сприйняття дитиною себе як частки природи, формування почуття відповідальності за те, що відбувається внаслідок її взаємодії із навколишнім світом.

Авторські програми, що спрямовані на розвиток екологічного світогляду та екологічної культури дошкільнят можна умовно поділити на три основні групи:

- 1) ті, які розглядають питання класичної екології;
- 2) аспекти естетичного та морального виховання дітей;
- 3) соціальної спрямованості.

ВАЖЛИВО

- 11 ключових компетентностей:
- вільне володіння державною мовою;
  - здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
  - математична компетентність;
  - компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
  - інноваційність;
  - екологічна компетентність;
  - інформаційно-комунікаційна компетентність;
  - навчання впродовж життя;
  - громадянські та соціальні компетентності;
  - культурна компетентність;
  - підприємливість та фінансова грамотність.

Закладу загальної середньої освіти відводиться провідна і найважливіша роль в екологічній освіті і вихованні учнівської молоді. Мета загальної середньої освіти — формування особистості з новим, ексцентричним типом мислення й свідомості, високим ступенем екологічної культури.

Позашкільна екологічна освіта та виховання, як інтегральна форма «екологізації» навчально-виховного процесу, спрямована на забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, поглиблення і розширення шкільного базового рівня екологічної освіти, підготовку до активної професійної та громадської діяльності.

Ресурсний потенціал екологічної освіти — в дошкільні, закладі загальної середньої освіти та позашкільні

Успіх екологічного виховання знаходиться у тісному зв'язку із системою знань, отримуваних учнями на уроках природознавства, ґрунтується на важливому положенні зв'язку людини з природою, а також взаємозв'язках, що існують у природі. Саме це є основою екологічної свідомості, невід'ємного складника екологічного виховання.

Серед 38 дошкільних освітніх програм є лише кілька, де задекларовано певний екологічний складник. Проте тільки в 4-х із них прописане ціннісне ставлення до довкілля (таблиця 1).

Таблиця 1

Дошкільні освітні програми, у яких прописано ціннісне ставлення до довкілля

№	Назва програми	Автор	Вік
1	«Впевнений старт», міститься розділ про ресурсозбереження; правила поведінки у природі	Гавриш Н. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Рогозянський О. С., Хартман Ю. О., Шевчук А. С.	5—6 років
2	«Світ дитинства», міститься розділ про первоцвіти, турботу про птахів; правила поведінки у природі	Байер О. М., Батліна Л. В., Богуш А. М., Грігоренко Г. І., Дорошенко З. П., Жадан Р. П., Погрібняк Н. В. та ін.	5—6 років
3	«Українське дошкільня», міститься розділ про бережне ставлення до об'єктів довкілля; правила поведінки у природі	Білан О. І.	4—6 років
4	«Дитина в дошкільні роки», міститься розділ про бережне ставлення до об'єктів довкілля, турбота про птахів, правила поведінки у природі	Авторський колектив під керівництвом Крутій К. Л.	4—6 років

На сучасному етапі розвитку початкової освіти, у зв'язку з переходом до навчання за новим Державним стандартом, перед педагогами постало важливе завдання — забезпечення можливості одержання повноцінної освіти у загальноосвітній школі для подальшого професійного становлення та соціалізації особистості дитини, а згодом — школяра.

Найяскравішим прикладом інтеграції змісту освіти в початковій школі є курс «Я досліджую світ». Його специфічність у тому, що основу змісту складають різні освітні галузі (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, технологічна, інформатична; частково мовно-літературна та математична). У процесі навчання здійснюється повна або часткова інтеграція цих галузей на основі сезонного, краєзнавчого та природоохоронного принципів.

У 58 програмах НУШ для початкової школи, з яких 26 є типовими і переважно мовними, є лише кілька програм, де задекларовано певну екоскладову. Проте тільки в одній (оновлена навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Я у світі») прописане ціннісне ставлення до довкілля, яке цілеспрямовано виражається в порадах з водо- та енергоекономії.

З курсів за вибором для початкової школи, яких налічується до 30, хотілось би виділити ті, що певною мірою навчають питанням ресурсозбереження (таблиця 2).

Таблиця 2

Курси за вибором для початкової школи, які певною мірою навчають питанням ресурсозбереження

№	Назва предмету, курсу, НМК	Автор	Клас
1	НМК «Довкілля»	Гуз К. Ж., Ільченко В. Р., Олійник І. М.	1—2-ті
2	Уроки для сталого розвитку. Школа друзів планети. Моя щаслива планета	Пометун О., Онопрієнко О., Цимбаралу А., Андрусенко І.	1—4-ті
3	Основи екології	Гусельнікова І. А.	2—4-ті
4	НМК «Екологія» НМК «Я і енергія»	Шматько Н., Забашта Н. Малявіна Т. В., Андрусенко І. В., Древаль Г. Ф., Копосов П. Г.	2—4-ті 3—4-ті
5	НМК «Зелений пакет для дітей»	Санковська І. М.	4-й
6	НМК «Чорноморська скринька»	Група авторів	4-й
7	НМК «Зелений пакет»	Пустовіт Н. А, Пруцакова О. Л.	7—9-ті
8	Інтегрований курс «Культура добросусідства»	Авторський колектив під керівництвом Араджіоні М. А.	1—11-ті

Із 34 навчальних програм, курсів за вибором і факультативів для учнів 5—11-х класів, які оприлюднені на сайті МОН, на жаль, можна виділити дві з екологічним змістом (виділено курсивом).

Для повноти аналізу освітніх ресурсів вітчизняної школи з екологічної освіти і виховання учнів початкової школи логічно також додати аналіз змістового складника типових навчальних програм для позашкільних навчальних закладів. Нині серед програм, які мають відповідний гриф МОН України, еколого-натуралістичних орієнтовно 40. З них можна виділити як такі, що мають зазначені екологічні розділи, лише 6 (таблиця 3).

Техніки і технології, які можуть бути застосовані

Сучасна наукові дослідження, які стосуються екологічного виховання школярів пропонують достатньо ефективні педагогічні техніки та технології, які покликані вирішити ряд завдань із формування екологічної культури учнів:

- метод проектів;
- інтерактивні вправи;
- екологічні ігри;
- творчі завдання екологічного змісту;
- досліді, експерименти, спостереження;
- комплексні екскурсії до природи.

Таблиця 3

Еколого-натуралістичні програми, що мають зазначені екологічні розділи

№	Назва програми, курсу	Автор	Вік
1	«Природна скарбниця», містить окремий розділ «Екологічні проблеми України та світу»	Крикун Г. В.	6—10 років
2	«Юні охоронці природи», містить окремий розділ «Енергозбереження та пом'якшення зміни клімату»	Радченко Т. Д.	12—16 років
3	«Юні екологи», містить окремий розділ «Сучасні екологічні проблеми та способи їх вирішення»	Радченко Т. Д.	15—17 років
4	«Юний дослідник», містить окремий розділ «Методи екологічних досліджень. Екологічні проблеми сучасності. Охорона природи та способи вирішення екологічних проблем»	Дьяченко В. В., Немерцалов В. В.	15—17 років
5	«Людина і довкілля», містить окремий розділ «Глобальні виклики. Зміна клімату» та «Парниковий ефект»	Копилець Є. В., Пустовіт Н. А.	13—15 років
6	«Еко-стиль: поведінка з відходами», містить окремий розділ «Види забруднення, їхні наслідки для природних і штучних екосистем та людини. Природокористування в контексті сталого розвитку. Вплив на атмосферу»	Носенко А. С., Ганчева В. І., Єфименко І. О., Теремта В. І., Крижанівський Д. В.	13—16 років

З метою вивчення готовності педагогів до використання вищевказаного підходу до формування культури екологічної поведінки учнів початкових класів було вивчено і проаналізовано матеріали передового педагогічного досвіду і проведено анкетування вчителів молодших класів. Дослідження засвідчило, що вчителі цікавляться питаннями екологічної освіти і виховання (76,2%).

Проте більшість педагогів продовжують використовувати традиційний класно-урочний підхід до навчання. І застосовують переважно такі форми роботи: виховні бесіди і заходи (85,1%); бесіди, розповіді (76,7%), демонстрації, експерименти (20,3%), зрідка ігри (15,9%), досліди (8,1%). Проте частина вчителів намагається у своїй роботі застосувати також інтерактивні методи та вправи (24,6%). Усе це вказує на незначне різноманіття форм та прийомів із екологічної освіти в школі, недостатнє розуміння вчителями необхідності такої роботи під час урочного викладання предметів і в позаурочний час, а також недостатньо вдалий підбір методичного матеріалу і лише епізодичне застосування доцільних у певному випадку інтерактивних технологій та методів навчання.

ВАЖЛИВО

У контексті діяльнісного підходу до формування навичок ресурсозбереження актуальною є орієнтація на активну самостійну пізнавальну і практичну діяльність учнів, оскільки лише здобуті власними зусиллями знання міцні, приносять задоволення і спонукають до відповідних практичних дій.

Питання кліматичної освіти

До реформування Нової української школи (2018 рік) цілеспрямована екологічна освіта в загальноосвітній школі була прописана у нормативних документах, але фактично наявна в програмах і курсах за вибором епізодично. Вивчення цієї теми як окремого предмета «Екологія» було запроваджене лише в 11-му класі впродовж приблизно шести років. Паралельно було створено кілька програм і курсів за вибором, які використовували вчителі-предметники під час викладання певних дотичних тем.

Тема зміни клімату в зазначених джерелах була тільки на рівні згадування.

Сучасні виклики щодо змісту освіти досить позитивно вплинули на навчальні предмети та предметні цикли Нової української школи. Тепер вони орієнтовані на наскрізні лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека» та «Підприємливість і фінансова грамотність». Ці лінії потребували узгодити та ввести в навчальні програми і нові стандарти освіти теми щодо цілей сталого розвитку і зміни клімату. Розглянемо це питання докладніше.

Основою для створення навчально-виховних програм для найменших за віком дітей є Базовий компонент дошкільної освіти. Сфера «Природа» у ньому передбачає формування екологічно доцільної поведінки та формування почуття відповідальності за те, що відбувається внаслідок взаємодії дитини з оточенням. Серед 38 дошкільних та ряду освітніх авторських програм є лише кілька таких, де задекларовано незначний екологічний складник. Проте тільки в чотирьох із них прописане ціннісне ставлення до довкілля: «Впевнений старт», «Українське дошкілля» (містять розділ про

ВАЖЛИВО

Серед 38 дошкільних та ряду освітніх авторських програм є лише кілька таких, де задекларовано незначний екологічний складник. Але жодна з дошкільних програм не містить будь-якої інформації про зміну клімату або дії, які можуть зменшити цей вплив.

ресурсозбереження та правила поведінки у природі). «Світ дитинства», «Дитина в дошкільні роки» (містять розділ про бережне ставлення до об'єктів довкілля, турботу про птахів, правила поведінки в природі).

Але жодна з дошкільних програм не містить будь-якої інформації про зміну клімату або дії, які можуть зменшити цей вплив.

Завдяки реформі НУШ у початковій школі з'явився інтегрований курс «Я у світі», де прописане ціннісне ставлення до довкілля, яке цілеспрямовано виражається в порадах із водо- та енергоекономії, правил взаємодії із природою. З курсів за вибором для початкової школи хотілось би виділити шість, які певною мірою навчають ресурсозбереженню.

Проте жоден із цих курсів не містить будь-якої інформації про зміну клімату та порад щодо зменшення такого впливу.

З усього переліку навчальних програм, курсів за вибором і факультативів для учнів 5—11-х класів можна, на жаль, виділити тільки 4—5 із екологічним змістом, де про проблему зміни клімату лише згадується: «Сучасні екологічні проблеми», «Екологічні проблеми урбанізованого середовища» (автор О. Л. Пруцакова) та «Етика відносин із природою» (автори О. Л. Пруцакова, Н. А. Пустовіт, Г. П. Тарасюк).

За останні кілька років для цієї ланки освіти створено курси за вибором, де кліматичній освіті присвячені окремі розділи.

Для повноти аналізу освітніх ресурсів вітчизняної школи з екологічної освіти і виховання логічно було б додати аналіз змісту навчальних програм для позашкільних навчальних закладів. На цей час позашкільних програм еколого-натуралістичного напрямку приблизно 40. З них можна виділити як такі, що мають зазначені екологічні розділи, лише 6.

У позашкільній освіті за останні кілька років також створено кілька навчальних програм, де кліматичній освіті присвячені окремі розділи.

Необхідність екологізації шкільної освіти —

Ефективним засобом формування екологічної культури є екологізація шкільної освіти, яка передбачає включення відповідних аспектів до складу практично всіх навчальних дисциплін. Здійснивши аналіз доступних джерел літератури, курсів, програм і факультативів із екоосвіти, ми констатуємо факт лише невеликої кількості спеціальних екоосвітніх програм та їх повного браку щодо кліматичної освіти.

Цей факт потребує нагальної потреби у створенні відповідних екологічних програм та курсів, від дошкільної освіти до вищої включно. Окремо потрібно зосередити свої зусилля і в напрямі негайного створення подібних матеріалів із кліматичної освіти.

Висновки щодо освіти з питань зміни клімату базуються передусім на простому факті: клімат швидко змінюється. Цей факт потребує нагального реагування і вирішення низки невідкладних проблем, а саме:

- узгодження політики у сфері зміни клімату із законодавчими та іншими нормативно-правовими актами в різних соціально-економічних сферах;
- подолання необізнаності громадянського суспільства та органів державної влади з усіма аспектами проблеми зміни клімату та низьковуглецевого розвитку держави;
- чіткої структурованості та тематичного наповнення програм із кліматичної освіти у межах навчальних закладів.

Здійснивши аналіз доступних джерел — стандартів освіти, навчальних програм, курсів за вибором і факультативів із екологічної освіти, потрібно констатувати неприємний факт практичного браку вивчення цього предмета в період із 2012 по 2018 роки.

До початку активного реформування вітчизняної системи освіти (з вересня 2018 року) в загальноосвітніх закладах впродовж тільки одного навчального року — в 11-му класі, вивчався предмет «Екологія». Також були поодинокі навчальні програми чи авторські курси за вибором екоосвітнього спрямування. Водночас можна констатувати повний брак пропозицій із кліматичної освіти.

У ланці дошкільної та шкільної початкової освіти трапляються програми з екологічним складником. Але жодна з таких програм не містить будь-якої інформації про зміну клімату або дії, які можуть зменшити цей вплив. У середній і старшій школі є кілька цілеспрямованих програм із екологічної освіти і 2—3 програми, які вивчають тему зміни клімату поглиблено. Практично така сама ситуація у ланці позашкільної освіти. Усе вищезазначене чітко вказує на нагальну потребу створення ряду відповідних екологічних програм та курсів, починаючи від дошкільної до вищої освіти включно. Okремо потрібно зосередити увагу і неабиякі зусилля в напрямі негайного створення таких самих документів із кліматичної освіти.

Використані джерела

1. Міністерство енергетики та захисту довкілля України. URL: <https://menr.gov.ua/news/33395.html> (дата звернення: 12.04.2020).
2. Свистак-Яроцька О. Л. Теорія екологічної освіти: від елементарних знань про природу до складової освіти для сталого розвитку. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2017. — Вип. 56. ст. 86—99.
3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 12.04.2020).
4. Wheeler K. (1975) The Genesis of Environmental Education, in G. Martin and K. Wheeler (eds), *Insights into Environmental Education*. Edinburgh: Oliver and Boyd.